

*Дејана Вукчевић**

Институт за политичке студије, Београд

БЕЗБЕДНОСНА ПОЛИТИКА И СТРАТЕШКА ЕВОЛУЦИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ**

Сажетак

Еволуција улоге Европске уније у области безбедности и одбране, нарочито са развојем безбедносне и одбрамбене политике ЕУ и предузимањем цивилних и војних операција последњих година, указала је на нову амбицију држава чланица да «обликују» Унију тако да може да делује на међународна дешавања, да води проактивну политику као политичка и стратешка сила. Развој ове политике намеће многа питања: да ли је Унија на путу да постане војна сила и какав ће бити правац њеног развоја? Да ли присуствујемо рађању једне «Европе-силе» и да ли такав развој претпоставља нову равнотежу у евроатлантским односима?

*У овом чланку, настојаћемо да анализирамо покушаје ЕУ да развије оригинални стратешки концепт који ће дати *rationae* војним и цивилним операцијама које је ЕУ предузела у оквиру управљања кризама. Анализа ће бити усмерена на указивање стратешке хетерогености међу државама чланицама, које су ипак довеле до развоја безбедносне политике ЕУ (1), затим на разматрање Европске стратегије безбедности, као документа који је покушао да утврди стратешки правац развоја безбедносне политике ЕУ (2), као и на перспективе безбедносне политике ЕУ у одсуству јасних смерница стратешке еволуције ЕУ (3).*

* Научни сарадник у ИПС у Београд

** Рад је настао у оквиру научног пројекта “Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији (149057 Д), који се реализује у оквиру Института за политичке студије у Београду, а финансира Министарство за науку и технолошког развоја Републике Србије.

Кључне речи: безбедносна и одбрамбена политика ЕУ, стратешки концепт, стратешка култура, Европска стратегија безбедности.

1. ЕВРОПСКА УНИЈА И «СТРАТЕШКА ШИЗОФРЕНИЈА»

Државе чланице ЕУ су изразиле вољу да Унија може и треба да постане безбедносни актер на међународној сцени, који располаже одговарајућим војним и цивилним капацитетима. Међутим, један такав циљ подразумева више од минималног консензуса, он захтева конкретну манифестацију амбиције једне силе. У једној таквој амбицији, где заузима место безбедносна политика? Одбрана, као скуп преваходно војних средстава намењених да обезбеде интегритет и безбедност националне територије, замишљена је на основу стратешких начела која су својствена свакој држави. Свака држава поседује сопствену стратегију као израз њене суверености¹⁾. Али у једној разноврсности стратешких култура држава чланица Европске уније, да ли постоји довољно амбициозно јединство које би довело до једне Европе-силе?

Заједнички стратешки концепт међу државама чланицама ЕУ је неопходан за утврђивање правца развоја европске безбедносне и одбрамбене политике. Овај концепт треба да утврди политички и стратешки *rationae* ове политике, укључујући и питања «када» и «где» Европска унија треба да употреби своје војне капацитете, који тип операције би био одговарајући за одређену ситуацију, у којој географској области би операција била спроведена, и на који начин би она била вођена. Имајући у виду ангажовање Европске уније у Африци, на Балкану и Средњем истоку, поставља се питање на којим критеријумима су засновани приоритети безбедносне политике ЕУ.

Одсуство стратешког концепта често је у академским круговима сматрано као основна препрека у развоју стратешке културе²⁾. Да ли је уопште могуће говорити о стратешкој култури ЕУ? Чињеница је да присуствујемо стратешкој хетерогености међу државама чланицама ЕУ, које неки аутори називају «*стратешком шизофренијом*»³⁾. Упркос тој хетерогености, образована је безбедносна

1) Richard K. Betts, «Is Strategy an Illusion?», *International Security*, vol. 25, n° 2, 2000, p. 5.

2) Gerard Quille, «The European Security Strategy : A Framework for EU Security Interests?», *International Peacekeeping*, vol. 11, n° 3, 2004, pp. 429-430.

3) Julian Lindley French, «In the shade of Lokarno? Why European defense is falling», *International Affairs*, vol. 78, n° 4, 2002, p. 789.

политика ЕУ, која је заснована на развоју војних и цивилних капацитета у циљу управљања кризама, без постојања јасне визије стратешких циљева. Присуствујемо, дакле, «обрнутој» логици: без утврђивања стратегије употребе војних и цивилних средстава, приступило се развоју тзв. главног циља, као једне стратегије средстава и капацитета, чиме је развој безбедносне политике ЕУ ограничен на процес развоја капацитета и институција.

Према неким ауторима, разлике које постоје међу државама чланицама ЕУ у погледу њихове стратешке културе и традиције представљају чинилац који значајно одређује домет улоге Европске уније у области безбедности и одбране⁴⁾. Када говоримо о појму «стратешке културе», прихватићемо дефиницију да је реч о «скупу традиционалне праксе и начина мишљења које, у једној држави, условљавају организацију и употребу оружаних снага у политичке сврхе»⁵⁾. У том смислу, можемо запазити различите стратешке културе међу државама чланицама ЕУ. Међутим, појам стратешке културе је пре свега везан за државе, које поседују војску, имају војну традицију и стратешку доктрину. Стога је овај појам као такав тешко применити на Европску унију, будући да се ради о специфичној творевини, која не поседује, као државе, ни војску, ни стратешку доктрину, ни војну традицију.

Будући да се ради о творевини *sui generis*, анализа стратешке културе ЕУ требало би да буде двојачко усмерена. С једне стране, потребно је указати на различите стратешке културе држава чланица и на степен њиховог усклађивања и приближавања, који треба да допринесе развоју стратешке културе ЕУ. Притом треба имати у виду посебан значај Француске, Велике Британије и Немачке, јер без усклађивања њихових култура и приближавања њихових политика, стратешко «обликовање» ЕУ тешко се може остварити. С друге стране, неопходно је указати на степен усклађености политика држава чланица у погледу односа ЕУ са НАТО-ом, будући да безбедносна политика и стратешка еволуција ЕУ није могућа без приближавања националаних ставова око овог питања.

4) Gerd Föhrenbach, «Security Through Engagement : The Worldview Underlying ESDP», in Esther Brimmer (ed.), *The EU's Search for a Strategic Role : ESDP and its Implications for Transatlantic Relations*, Center for Transatlantic Relations, Washington, 2002, p. 6.

5) Bruno Colson, *Europe: repenser les alliances*, Economica et Institut de Stratégie Comparée, Paris, 1995, pp. 85-86.

1.1. Различите стратешке културе држава чланица ЕУ

Француска и Велика Британија су представници стратешке културе коју можемо означити као култура моћи. Ова култура се изражава кроз вођење политике којом се тежи да се одржи значајно присуство у разним подручјима у свету, и да се утиче на међународна дешавања. Култура моћи почива на настојању да се «пројектује» утицај у свету. Спољна политика заснована на овој култури подразумева и традицију спољне интервенције, подржане од јавности, што Француској и Великој Британији даје могућност значајније активности у односу на друге чланице ЕУ. Обе државе располажу значајним конвенционалним снагама, и способне су истовремено да војно интервенишу и на европском и на ваневропском подручју⁶⁾.

Француско-британско «јединство» је главни катализатор за деловање ЕУ на пољу безбедности и одбране. Образовање европске безбедносне и одбрамбене политике ЕУ је, пре свега, резултат процеса интеракције интереса ове две државе. Ипак, француско-британски компромис најбоље указује на парадокс са којим је суочен развој безбедносне политике ЕУ, а то је да је омогућен развој институција и капацитета, а да притом није постигнут договор око стратешког циља. Овај компромис био је могућ захваљујући слагању око три аспекта: неопходности јачања европских капацитета, вољи две државе да даље сарађују и буду лидери у области развоја безбедносне политике ЕУ и ослањања ове политике на НАТО.

Велика Британија је прихватила и подржала образовање европске безбедносне и одбрамбене политике, и самим тим се заједно са Француском ставила у положај лидера у односу на друге државе чланице, захваљујући, између осталог, и војној доминацији у операцијама управљања кризама. На тај начин, ова држава постала је «мост» између европске и атлантске димензије безбедности⁷⁾. Што се тиче Француске, њено прихватање да развој ЕУ као стратешког актера може да се оствари само уколико се ослони на НАТО, олакшало је и образовање безбедносне политике ЕУ. Тако су ове две државе дале одлучујући импулс развоју институционалних ка-

6) Françoise De La Serre, Helen Wallace, «Les relations franco-britanniques dans l'Europe de l'après-guerre froide», *Les Etudes du CERI*, n° 1, 1996, p. 3.

7) Bastien Nivet, «Le Royaume-Uni, la France et la PESD : entre co-leadership volontariste et ambiguïté cordiale», in Frédéric Charillon (dir.), «Cent ans d'Entente cordiale : la défense au Royaume-Uni», *Les Champs de Mars*, n° 15, 2004, p. 86.

пацитета, као и првих војних операција ЕУ. Француска је била «носилац», тј. водећа држава у операцијама Конкордија (Македонија) и Артемис (Конго), док је Велика Британија имала водећу улогу у операцији Алтеа (Босна и Херцеговина). Такође, ове две државе имале су одлучујући утицај на «усмеравање» ЕУ ка деловању као глобалног, а не само регионалног актера који би био активан у ближој периферији (Балкан). Успех операције Артемис у Конгу је у великој мери последица француско-британског настојања да «европеизују» своје колонијалне политике, и да их сместе у колективни оквир, а да притом не угрозе своје националне интересе. Отуда безбедносна политика ЕУ представља за ове две државе и излаз из «*унилатералног ћорсокака*». Ово се посебно односи на Француску којој ангажовање у оквиру безбедносне политике ЕУ омогућава да остане присутна на афричком континенту и да сачува свој међународни утицај. Ипак, «*африканизација*» безбедносне политике ЕУ показује да је могуће усагласити националне и европске интересе. Овај процес потврђује и чињеницу да је могуће да све државе (или велика већина) колективно предузму неку војну операцију управљања кризама која је израз жеље само једне (моћне) државе.

Насупрот култури моћи или активизма, разликујемо и тзв. културу пацифизма, која се, пре свега, односи на политику војне неутралности неких држава чланица ЕУ. За време хладног рата, неутралност, као израз суверене воље једне државе да се очува непристрасан положај у односу на ратни сукоб, представљао је алтернативу војним савезима. Са крајем хладног рата, појам неутралности ишчезао је из званичних докумената и говора, али је овај концепт наставио да постоји, и представља основ безбедносних политика неких држава чланица ЕУ⁸⁾. Ово се посебно односи на Финску и Шведску, које су напустиле класичан концепт неутралности почетком 90-тих година и усвојиле принцип тзв. војног несврставања у својим одбрамбеним политикама. Док неутралност у класичном смислу речи представља израз суверене воље да се очува непристрасан положај у односу на ратни сукоб, војно несврставање није у супротности са учествовањем неутралних држава у међународној сарадњи, укључујући и војну сарадњу, али искључује билатералне савезе у области одбране, као и савезе о колектив-

8) Laurent Goetschel, «Neutrality, a Really Dead Concept?», *Cooperation and Conflict*, vol. 34, n° 2, 1999, pp. 115-116.

ној одбрани. Ову политику неки аутори означавају као «*политичко сврставање и војно несврставање*»⁹⁾.

Шведска и Финска имају дугу традицију неутралности¹⁰⁾. Утицај ове две нордијске државе на развој европске безбедносне политике био је веома значајан. Након пријема у Европску унију, ове две државе настојале су да утичу на процес развоја безбедносне политике ЕУ, са циљем да се спречи да се ова политика развија у правцу колективне одбране¹¹⁾. Тако је уношење одредби о Петерсбершким задацима у члан 17 Уговора о Европској унији резултат шведско-финске иницијативе, изражене у заједничком меморандуму од априла 1996. године. Ова иницијатива је јасно показала намеру да ове две државе прихвате јачање Уније као међународног актера, који би учествовао у операцијама управљања кризама, али не и да колективна одбрана буде у надлежности Уније. Дихотомија управљање кризама/колективна одбрана је задржана након ове иницијативе. Управљање кризама је замишљено као најважнији задатак Уније у области њене безбедносне политике, док је колективна одбрана задатак војних савеза, као што је НАТО. Такође, управо је на инсистирање ове две државе у више наврата истакнуто да безбедносна политика ЕУ неће довести до стварања «европске војске»¹²⁾. Други значајан утицај две државе на развој безбедносне политике ЕУ односи се на цивилно управљање кризама. На њихову иницијативу, Европски савет у Хелсинкију је усвојио извештај о цивилном управљању кризама као саставном елементу безбедносне политике ЕУ.

Осим Финске и Шведске, неутралне државе су и Ирска и Аустрија, а са новим таласом проширења, и Малта и Кипар. У Аустрији, неутралност је унета у уставни закон још 1955. године. Међутим, неутралност Аустрије после хладног рата може се озна-

9) Hanna Ojanen, «Participation and influence : Finland, Sweden and post-Amsterdam development of the CFSP», *Occasional Paper*, n° 11, 2000, pp. 5-6.

10) У Шведској је неутралност усвојена још 1812. године, док је у Финској успостављена након Другог светског рата, јер је ова земља потписала мировни уговор 1947. године, којим јој је забрањено да закључује војне савезе против страна уговорница. Запажају се извесне разлике у концепту неутралности између Финске и Шведске. У Шведској, неутралност је синоним идентитета ове државе, један облик посебности у односу на континенталну Европу. Насупрот томе, Финска води једну традиционално прагматичну спољну политику, са мањим утицајем јавног мњења на политику.

11) Pernille Rieker, «Europeanization of Nordic Security ; The European Union and the Changing Security Identities of the Nordic States», *Cooperation and Conflict*, vol. 39, n° 4, 2004, p. 377.

12) Hanna Ojanen, «Participation and influence : Finland, Sweden and post-Amsterdam development of the CFSP», *op.cit.*, p. 17.

чити као «активна» неутралност, јер су унете две одредбе у Устав које су омогућиле Аустрији да учествује у процесу развоја и реализације безбедносне и одбрамбене политике ЕУ. То подразумева и учешће у операцијама управљања кризама, јер се војне операције ЕУ у оквиру безбедносне политике не сматрају као супротне аустријској неутралности¹³). У децембру 2001. године, аустријски парламент усвојио је доктрину о безбедности и одбрани, у којој се истиче прелазак из политике неутралности ка политици солидарности, која подразумева активно учешће Аустрије у безбедносној политици ЕУ, «у духу солидарности»¹⁴). За разлику од Аустрије, неутралност у Ирској не почива на уставним одредбама. Ирска политика одбране се дефинише као «војна неутралност», која почива на одбијању учешћа у војним савезима. Неутралност Ирске довела је и до одбацивања Уговора из Нице на референдуму у јуну 2001. године, услед бојазни од могуће «милитаризације» ЕУ¹⁵). Тако је на састанку Европског савета у Севиљи усвојена декларација о Ирској, која потврђује традиционалну ирску политику војне неутралности, и подвлачи да Ирска «неће бити везана за било који аранжман колективне одбране», нити ће приступити «било ком пројекту који има за циљ образовање европске војске»¹⁶).

Специфичан положај међу стратешким културама активизма и пацифизма заузима Немачка, која је одувек «балансира» између подршке америчкој доминацији и приближавању Француској у интеграционом процесу. У послехладноратовском периоду, Немачка је развила политику тзв. «цивилне силе», која се огледала у подршци мултилатерализму, јачању институција, и одбацивању употребе војне силе у међународним односима. Историјске лекције су довеле до дубоког скептицизма о употреби војних снага изван немачке територије¹⁷). Међутим, током 90-тих година, Немачка је значајно изменила свој традиционални став о улози војних снага у међународним односима. Након одлуке Уставног суда Немачке у децембру 1994. године да се Бундесверу (Bundeswehr), уз сагласност парламента, одобри учествовање у војним операцијама из-

13) Martin Krüger, «Austria», in Hanna Ojanen (ed.), *Neutrality and Non-Alignment in Europe Today*, Finish Institute of International Affairs Report (FIIA), n° 6, 2003, p. 10.

14) *Ibid.*, p. 11.

15) Laetitia Velhust, «L'Irlande et le traité de Nice - Les petits Etats et la construction européenne», Actes de la VIIe Charte Glaverbel d'Etudes européennes 2001-2002, Textes réunis par M. Dumoulin et G. Duchenne, PIE - Peter Lang, Bruxelles, 2002, p. 300.

16) *Agence Europe*, n° 8238, 22 juin 2002, p. 4.

17) Hans Maull, «Germany and The Use of Force: Still a «Civilian Power?»», *Survival*, vol. 42, n° 2, 2000, p. 56.

ван зоне деловања НАТО-а, неки аутори говоре о «нормализацији» немачке спољне политике, која се убудуће заснива на одбацивању пацифизма и прихватању међународног војног ангажовања¹⁸⁾. Ипак, нови активизам Немачке кулминирао је 1999. године, када је немачка влада одлучила да учествује у војним активностима НАТО-а приликом бомбардовања СРЈ, без сагласности Савета безбедности УН. Неки аутори као разлоге нове оријентације немачке политике наводе, пре свега, жељу да се покаже солидарност према савезницима, као и опсесију нестабилношћу европског континента¹⁹⁾. Међутим, током рата у Ираку, Немачка је одбила да пружи подршку војној акцији САД-а без одобрења Савета безбедности УН. Иако неки аутори говоре о неразумевању политичких култура у немачко-америчким односима²⁰⁾, основни разлог овог «заокрета» у немачкој политици је јавно мњење, које је било против учешћа Немачке у рату у Ираку.

Стратешка култура Немачке је амбивалентна када је реч о употреби војних снага у процесу управљања кризама. С једне стране, она изражава солидарност са савезницима и настоји да промовише војни активизам. С друге стране, она остаје заточеник наслеђа хладног рата. Не треба сметнути са ума ни ограничења ове државе у погледу војних капацитета, будући да се реструктуриција немачких снага и развој војне опреме не одвијају без тешкоћа. Еволуција немачке спољне политике и прихватање употребе војне силе у операцијама управљања кризама од стране ЕУ омогућили су Немачкој значајну улогу у процесу образовања и реализације безбедносне политике ЕУ. Тако је током немачког председавања на састанку Европског савета у Келну у јуну 1999. године започет процес развоја безбедносне политике ЕУ. Ипак, и поред «интервенционистичког стила» немачке спољне политике, развој безбедносне политике ЕУ омогућен је, пре свега, француско-британским консензусом. Исто тако, француско-британска сарадња у Африци и другим регионима у свету даје њиховим дипломатијама «светску тежину», док је Немачка, из историјских разлога, лишена ове димензије. Затим, Француска и Велика Британија издвајају значајан проценат из буџета за јачање војних капацитета, и имају значајно искуство у војним операцијама, док у Немачкој, упркос чињеници

18) Christian Schweiger, «British-German Relations in the European Union after the War on Iraq», *German Politics*, vol. 13, n° 1, 2004, p. 37.

19) Hanns Maull, «Germany and The Use of Force: Still a «Civilian Power?», *op. cit.*, p. 60.

20) Klaus Larres, «Mutual Incomprehension: U.S-German Value Gaps beyond Iraq», *Washington Quarterly*, vol. 26, n° 2, 2003, pp. 23-42.

да ова земља преузима све већу одговорност у процесу управљања кризама, ова еволуција није праћена неопходном реформом немачких војних снага, што указује и на ограниченост њених амбиција.

За разлику од Француске и Велике Британије, већина држава чланица ЕУ нема значајан политички или економски интерес на афричком континенту. То је случај и са Немачком, која је, од самог почетка развоја безбедносне политике ЕУ, заступала «регионалну опцију», и била противна деловању ове политике изван европског континента. Међутим, у последње време долази до промене у ставу немачке политике, која је све више усмерена на «африканизацију» безбедносне политике ЕУ. То је потврдила и изјава да Немачка има «непосредне интересе» у процесу изградње стабилности афричког континента. У складу са тим, превенција сукоба и управљање кризама имају за Немачку све већи значај²¹⁾. Немачке војне снаге учествовале су у операцији Артемис (Конго), у мисији подршке ЕУ у Дарфуру, као и у војној операцији Еуфор Конго.

Међу стратешким културама држава чланица ЕУ, специфичан положај заузима Данска, која је једина држава која не учествује у развоју европске безбедносне и одбрамбене политике ЕУ²²⁾. Однос Данске према ЕУ је амбивалентан. За разлику од других нордијских држава код којих је порастао интерес за Европску унију као безбедносног актера, Данска је на референдуму одбацила уговор из Мастрихта, сматрајући Унију пре свега за економски пројекат, док је истовремено признала развој безбедносне димензије ЕУ²³⁾. На састанку Европског савета у Единбургу 1992. године, одлучено је да Данска буде изузета из четири области: заједничке монете, одбрамбене политике, сарадње у унутрашњим пословима и европског грађанства. Што се тиче безбедносне и одбрамбене политике, на основу протокола који је постао саставни део уговора из Амстердама, Данска не учествује у доношењу и спровођењу одлука из области одбране, и није обавезна да даје финансијске контрибуције везане за ту област.

21) Stephan Klingebiel, «Africa's New Peace and Security Architecture. Converging the roles of external actors and African interests», *African Security Review*, vol. 14, n° 2, 2005, p. 37.

22) Током хладног рата, често је истицано да се ради о «резервисаној» чланици НАТО-а, будући да је Данска одбила стационирање страних трупа и нуклеарног оружја на својој територији, али је ипак прихватила постављање нуклеарног оружја на подручју Гренланда - Sten Rynning, «La politique danoise de sécurité: activisme international et ambiguïté européenne», *Politique étrangère*, n° 3, 2001, p. 675.

23) Pernille Rieker, «Europeanization of Nordic Security : The European Union and the Changing Security Identities of the Nordic States», *Cooperation and Conflict*, vol. 39, n° 4, 2004, p. 376.

Из досадашњег искуства ЕУ у процесу управљања кризама, намеће се закључак да су разлике између «активиста» и «пацифиста» ублажене, те да је јаз између ова два екстрема смањен захваљујући употреби војних снага, али и укључења цивилне димензије у процесу управљања кризама. То је уједно омогућило и несметану реализацију безбедносне политике ЕУ.

1. 2. Национални ставови око односа ЕУ и НАТО у области безбедности

Постојање стратешке културе и усвајање стратешког концепта ЕУ подразумева и усклађене ставове држава чланица према односу безбедносне политике ЕУ и НАТО-а. На значај овог питања указао је Жан-Пјер Шевенман (Jean-Pierre Chevenement) још 1991. године, када је писао да «западна Европа мора да сачува и развије солидарност у области безбедности, солидарност која је различита од Северноатлантске алијансе»²⁴). Ову солидарност је данас могуће наћи, јер чланице ЕУ, било да су «атлантски» или «европски» оријентисане у области безбедности, нису за одвајање од НАТО-а. Дакле, приступ тзв. «Европске Европе» према коме би одбрана била искључиво у оквиру ЕУ, и деловала независно од америчког ангажовања, није на «дневном реду» ЕУ, јер чак и државе које се залажу за аутономију ЕУ у области одбране признају да «Северноатлантска алијанса има суштински значај за колективну одбрану Европе»²⁵). У том смислу, тешко се може замислити да једна држава чланица жели да напусти северноатлантске структуре зарад независне европске безбедносне политике. Ова опција потпуне изолације од НАТО-а није разматрана ни у време потписивања уговора из Мастрихта, али ни у време развоја војних и цивилних капацитета ЕУ, у оквиру њене безбедносне политике²⁶).

Дакле, дихотомија «атлантизам/европеизам» није данас евидентна, нарочито након приближавања Француске НАТО-у, што неке ауторе наводи да уведу нову поделу између «атлантизма у име заједнице вредности» и «критичког атлантизма»²⁷). Према

24) Jean-Pierre Chevènement, «La France et la sécurité de l'Europe», *Politique étrangère*, n° 3, 1990, pp. 526-527.

25) Govor председника Жака Ширака у Паризу, 30. маја 2000. године - *Documents d'actualité internationale*, n° 14, les 14-15 juillet 2000, p. 565.

26) André Dumoulin, «L'OTAN : fonctions et ambivalences», *Arès*, vol. XIX, n° 48, 2002, p. 33.

27) Frédéric Charillon, «La difficile définition de l'identité européenne», in Alfred Grosser (dir.), *Les pays de l'Union européenne*, Les études de la Documentation française, Paris, 2003, p. 33.

овом мишљењу, прву групу чиниле би Велика Британија, Холандија, Ирска, Португалија, Данска, Италија и Шпанија, и оне сматрају да САД треба да остану политички лидер, те да Европска унија треба да оствари «заједницу вредности» са овом државом. У другу групу спадале би Француска, Немачка и Белгија, који се залажу за «равнотежу» у евроатлантским односима и партнерству са САД-ом. Има и мишљења, међутим, која и даље заговарају постојање дихотомије «атлантизам/европеизам»²⁸⁾, сматрајући да је ова подела трајна, и да се заснива на покушају да се усагласи постојање и деловање Северноатлантске алијансе са стварањем стратешке и политичке аутономије ЕУ.

Традиционално, Француска и Велика Британија су бранитељи две различите визије европског идентитета у области безбедности и одбране. Велика Британија је одувек одбијала да прихвати било који правац развоја европске безбедносне политике који би се реализовао независно од НАТО-а, док је Француска заступала став да Европа треба да поседује аутономне капацитете у области безбедности. Док је за Велику Британију НАТО «камен темељац»²⁹⁾ њене одбране, Француска се одувек залагала за «равнотежу» у евроатлантским односима, најпре преко планова Фуше, затим преко Западноевропске уније, и, коначно, заступајући иницијативу да Европска унија треба да поседује надлежности у области безбедности и одбране. Што се тиче Немачке, константа у спољној политици ове државе је њена атлантска и европска оријентација. У војној области, примат НАТО-а је неприкосновен, те све европске иницијативе треба да буду усклађене са водећом улогом НАТО-а у овој области.

«Атлантска» оријентација у оквиру ЕУ добија на значају са проширењем ЕУ на државе централне и источне Европе. У основи оваквог става налази се различито поимање претњи и безбедносних интереса ових држава у односу на западноевропске земље, које проистичу из различитог положаја ових држава у току хладног рата. Концепт територијалне одбране, који је изгубио на значају међу западноевропским државама, још увек је доминантан у овим државама и након завршетка хладног рата. Будући да су дуго биле

28) Bernard Stahl, Henning Boekle, Jörg Nadoll, Anna, Jóhannesdóttir, «Understanding the Atlanticist-Europeanist Divide in the CFSP: Comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands», *European Foreign Affairs Review*, vol. 9, n° 3, 2004, pp. 417-441.

29) Израз који је употребио Тони Блер на конференцији за штампу приликом француско-британског самита у Лондону 25. новембра 1999. године - *Documents d'actualité internationale*, n° 2, 15 janvier 2000, p. 78.

под совјетском сфером утицаја, за ове државе безбедност је од изузетног значаја, те отуда њихова атлантска оријентација и везаност за НАТО у области безбедности. Инсистирање ових држава на значају улоге НАТО-а и САД-а има и психолошку позадину: САД и НАТО дуго су биле гарант стабилности европског континента, док је безбедносна политика ЕУ, оријентисана на управљање кризама, још увек у фази развоја. Тако се развој безбедносне политике ЕУ види као комплементаран а не конкурентан процес у односу на деловање НАТО-а³⁰⁾, што подразумева и одбијање подршке сваком пројекту који би угрозио ангажовање САД-а у Европи. Отуда и скептицизам ових држава према развоју безбедносне политике ЕУ, у односу на позитивну реакцију о стварању снага за брзо деловање НАТО-а³¹⁾.

Чини се да је 2009. година кључна за атлантску оријентацију држава чланица ЕУ, јер присуствујемо значајним корацима који су усмерени ка јачању поверења у НАТО. Прво, Француска је у марту најавила да ће се вратити у интегрисане војне структуре НАТО-а, први пут после 1966. године. Друго, Финска је најавила могућност чланства у НАТО како би могла да учествује у управљању међународних криза. Треће, Пољска је у фебруару 2009. године изјавила да неће више учествовати у мисијама ОУН-а, већ ће задржати војне трупе од 1600 војника у Афганистану. Овакав след догађаја се види као процес «натоизације» европске безбедносне и одбрамбене политике, посебно због приближавања Француске НАТО-у са доласком председника Саркозија (Sarkozy). Међутим, има и мишљења да се ствари неће битно променити новом француском политиком. Тако нпр. неки француски теоретичари сматрају да непрестано ширење НАТО-а оставља све мање места за утицај појединачних држава на политику организације³²⁾, те да се ништа битније неће променити у односу између НАТО-а и ЕУ у области безбедности. Ово становиште заступа и бивши француски министар спољних послова Ибер Ведрин (Hubert Vedrine), који одбацује став да би улазак Француске у интегрисане војне структуре НАТО-а омогу-

30) Постоје разлике међу новим чланицама када је реч о њиховој «атлантској» оријентацији. Пољска и балтичке земље се оцењују као земље у којима је веома изражена атлантска оријентација, Мађарска, Чешка и Словачка су «умерене», док је Словенија најмање «атлантски оријентисана» - Antonio Missiroli, «Central European Between EU and NATO», *Survival*, vol. 46, n° 4, 2004/05, p. 127.

31) Reinhardt Rummel, «From Weakness to Power with ESDP?», *European Foreign Affairs Review*, vol. 7, n° 4, 2002, p. 457.

32) Dominique David, «France/OTAN: la dernière marche», *Politique étrangère*, n° 2, 2008, p. 439.

ћио већи утицај ове земље у НАТО-у, сматрајући да би тај утицај био «раван нули» и да би политичка цена овакве политике била превисока³³⁾.

Јер, европска безбедносна и одбрамбена политика није ни замишљена од стране Француске као процес који би био конкурентан НАТО-у. Тако је приближавање Европске уније и НАТО-а иницирано још од стране председника Митерана (Mitterrand), који је заслужан за признавање тзв. «европског безбедносног и одбрамбеног идентитета» од стране НАТО-а³⁴⁾. Ову политику наставио је и председник Ширак (Chirac), који се залагао за процес «европеизације» командне структуре НАТО-а, која није била прихваћена од стране САД-а, које су се плашиле да би избор врховног савезничког команданта за Европу из редова европских држава могао да доведе до поделе НАТО-а. Ова криза била је праћена и расправом око команде савезничких снага јужне Европе (AFSOUTH), која је одговорна за активности НАТО-а на Балкану, за евентуалне спорове између Грчке и Турске, као и за праћење ситуације на Блиском Истоку. Француска је сматрала да ова команда треба да припадне европском генералу, јер би то значило да су САД и НАТО прихватиле нову и одговорну улогу Европе, која би постала «једнаки» партнер САД-у. Неуспех ових преговора довео је до одустајања Француске да се врати у интегрисане војне структуре НАТО-а.

2. ЕВРОПСКА СТРАТЕГИЈА БЕЗБЕДНОСТИ

Неке одговоре на «стратешки дефицит» ЕУ нуди Европска стратегија безбедности, која је усвојена од стране Европског савета 12. децембра 2003. године³⁵⁾. Усвајање ове стратегије настало је под утицајем два фактора. Најпре, процес проширења Европске уније наметнуо је потребу за дубљим испитивањем њеног идентитета и глобалних изазова са којима се Унија данас суочава. Затим, усвајање ове стратегије је последица ирачке кризе, која је показала да постоји дубока подељеност међу државама чла-

33) Према Patrice Buffotot, «Le retour de la France dans l'OTAN: la fin de la parenthèse gaulliste (1959 - 2009)», *Défense & Stratégie*, n° 25, 4e trimestre 2008, p. 16.

34) На састанку НАТО-а у Бриселу у јануару 1994. године, усвојена је декларација, којом је изражена пуна подршка «развоју европског безбедносног и одбрамбеног идентитета, који, као што је предвиђено у Уговору из Мастрихта, у дугорочној перспективи заједничке одбрамбене политике у оквиру Европске уније може прерасти у заједничку одбрану усклађену са одбраном Атлантског савеза».

35) Текст Европске стратегије безбедности може се наћи на сајту Европске уније <http://www.europa.eu>.

ницама и указала на неопходност заједничког сагледавања и разумевања савремених претњи у циљу колективног одговора на њих.

Европска стратегија безбедности развија мултилатерални приступ кризи, јер укључује употребу свих средстава која су на располагању Унији (дипломатских, економских и војних). Ова стратегија настоји да постави основе једне *«културе превенције»* и стратегије реакције. Ради се о првом документу који дефинише стратешке циљеве Европске уније. Стратегија настоји да допринесе остварењу три главна циља. Прво, овај документ настоји да одреди савремене претње са којима се Унија данас суочава. Друго, он утврђује стратешке циљеве Уније. Треће, документ покушава да одговори на питање које су политичке последице савременог међународног поретка по Европу. Стратегија најпре дефинише Унију као *«светског актера»*, који мора да *«буде спреман да испуни своју одговорност у међународној безбедности и изградњи једног бољег света»*. Затим се представља анализа европске безбедности и савремених претњи. Полазећи од констатације да је *«агресија великих размера против неке од држава чланица данас немогућа»*, Стратегија се бави анализом савремених претњи, које су *«разноврсније, мање видљиве и мање предвидљиве»*. Издвојено је пет основних претњи са којима се данас суочава Европа. Прво, ради се о тероризму, који представља *«растућу претњу за целу Европу»*, која поприма *«светски карактер»*, и везана је за *«религиозни екстремизам»*. Друго, ширење оружја за масовно уништење, према овом документу, најзначајнија је претња за безбедност Европе, утолико више уколико је повезана са тероризмом. Стратегија указује на значај међународних уговора и аранжмана везаних за контролу наоружања, нарочито имајући у виду да у савременом свету *«улазимо у ново и опасно раздобље, у коме постоји ризик од трке у наоружању, посебно на подручју Средњег истока»*. Треће, једна од основних претњи за европску безбедност су регионални сукоби, *«који могу имати директан или индиректан утицај на европске интересе»*. Четврто, слабе државе представљају значајну претњу која *«подрива глобално управљање и доприноси регионалној нестабилности»*. То се, пре свега, односи на корупцију, злоупотребу власти и слабе институције. Као примери ових држава наведени су Сомалија, Либериа и Авганистан. Пето, организовани криминал једна је од главних претњи за европску безбедност. Иако се ради о претњи везаној пре свега за унутрашњу безбедност, она садржи и значајну *«спољну»* димензију, као што је прекогранична трговина дрогом, људима и оружјем.

Након утврђивања основних претњи по европску безбедност, Европска стратегија безбедности настоји да утврди и стратешке циљеве у циљу одбране европске безбедности и ширења њених вредности. Другим речима, документ настоји да утврди на који начин Унија треба да се суочи са савременим претњама. Уз констатацију да се, *«за разлику од прошлости, данас прва линија одбране налази у иностранству»*, Стратегија истиче да Европа мора бити спремна да делује пре избијања кризе, како би се спречило избијање сукоба или ширења претњи. Ова активност треба да почива на комбинацији свих средстава која су на располагању Унији. Иако се помиње употреба војних средстава Уније, наводи се да ниједна од савремених претњи није искључиво војне природе и да не може бити заустављена употребом само војних средстава. Отуда неопходност комбинације свих средстава. Примера ради, наводи се да ширење оружја за масовно уништење може бити сузбијено контролом извоза и вршењем политичких и економских притисака, да борба против тероризма укључује комбинацију обавештајних, судских, полицијских и војних средстава, док је у нестабилним државама неопходна употреба војних средстава да би се успоставио поредак, али и хуманитарних средстава како би се одговорило на кризу у тој држави. Такође, регионални сукоби захтевају одређена политичка решења, али је употреба војних и полицијских средстава неопходна у пост-конфликтној фази.

Осим употребе свих инструмената који су на располагању Унији ради отклањања безбедносних претњи, један од стратешких циљева Уније је и стабилно безбедно окружење. Јер, према Стратегији, интеграција нових држава довешће до повећања европске безбедности, али ће истовремено приближити Унију проблематичним подручјима. За државе чланице Уније, не ради се о стварању нових линија поделе у Европи са новим проширењем, већ о предностима економске и политичке сарадње Уније са новим источним суседима, уз истовремено ангажовање на решавању политичких проблема у граничном региону. Стратешки циљ Уније је да у свом окружењу створи «прстен» стабилних држава на истоку Европе и на Медитерану.

Конечно, деловање Уније треба да се остварује у оквиру међународног поретка који би био заснован на тзв. *«ефективном мултилатерализму»*. Циљ Уније је да изгради *«снажну међународну заједницу, функционалне међународне институције и међународни*

поредак заснован на међународном праву». Централно место у том систему треба да припада Организацији уједињених нација, која има главну одговорност за очување међународног мира и безбедности. У том погледу, приоритет ЕУ је да допринесе јачању ОУН-а давањем одговарајућих капацитета. Поред ОУН-а, међународни систем треба да почива и на трансатлантским односима, нарочито у оквиру НАТО-а, као и на мултилатералним и регионалним организацијама (Савет Европе, ОЕБС, АСЕАН, МЕРКОСУР, Међународни кривични суд, Афричка унија). Средства јачања међународног поретка су ширење доброг управљања, подршка друштвеним и политичким реформама, борба против корупције и злоупотребе моћи, успостављање владавине права и заштите људских права. У Стратегији се наводи да одређени број држава *«упорно нарушава међународне норме»*, те да је пожељно да се ове државе прикључе међународној заједници. У противном, ове државе *«би требало да схвате да ће платити цену за то, укључујући и нарушавање односа са Европском унијом»*.

Ради остварења наведених стратешких циљева Уније, неопходно је да политика Уније буде активнија на политичком, економском, војном плану, што условљава и развој једне *«стратешке културе која би подржавала рану, брзу, и када је неопходно, снажну интервенцију»*. У том смислу, неопходно је да се подрже активности ОУН-а, и да се ојача сарадња Уније са овом организацијом, како би се помогло земљама у превазилажењу кризе. Ово укључује и *«превентивно деловање»*, у циљу отклањања *«озбиљних проблема у будућности»*. Посебна пажња посвећена је војним капацитетима, уз напомену да војне снаге морају бити флексибилније, покретљивије, ради ефикасног одговора на нове претње, те да треба издвјати више средстава за одбрану и делотворније их употребљавати.

Европска стратегија безбедности је, пре свега, кодификација постојећих спољнополитичких смерница ЕУ. Основна карактеристика спољнополитичког *acquis-a* на којем је Стратегија заснована је њена холистичка природа, тј. интеграција свих димензија спољне политике, од трговине до дипломатије и безбедности. Холистички приступ је посебно карактеристичан за политику ЕУ према суседима, што може потврдити Пакт за стабилност југоисточне Европе, Евромедитеранско партнерство итд.

Ради се о једном кратком и читљивом документу који је имао за циљ да пружи главне смернице спољне акције Европске уни-

је. Пре свега, Стратегија даје глобални приступ претњама и безбедносним интересима Европске уније. Овај приступ укључује и навођење главних претњи по европску безбедност. У том смислу, овај документ је, како неки аутори истичу, историјски, јер је резултат настојања да се по први пут «размишља на стратешки начин»³⁶⁾. Неки аутори сматрају да је Стратегија и *пост-модерна*, јер комбинује политичке, социолошке, економске и стратешке аспекте безбедности и открива узроке сукоба и нестабилности³⁷⁾. За разлику од САД-а, међународна активност Европске уније не треба да се заснива на војној интервенцији, јер Стратегија подвлачи да Унија треба да делује пре него што избије криза, те да ниједна од савремених претњи није искључиво војне природе и да не може бити сузбијена искључиво војним средствима. Отуда и значај тзв. «ефективног мултилатерализма» у документу, као и изградње јаког међународног система заснованог на поштовању правила. Међутим, Стратегија подвлачи и неопходност да Унија делује и другим средствима, осим дипломатских и економских, како би успешно решила неку кризу. Тиме је имплицитно призната потреба да се Унија развије и као «јака сила», у циљу спречавања развоја тероризма или неког грађанског рата.

Ипак, Стратегија представља «жртву» времена у коме је настала. Њено усвајање у време подељености држава чланица ЕУ око ирачке кризе проистекло је као резултат минималног консензуса између држава и требало је да покаже да је Унија способна да доноси одлуке упркос дубокој несагласности њених чланица. Такође, овај документ тешко се може замислити као стратешки концепт. Израда заједничке стратегије подразумева више елемената: документ мора бити довољно «широк» да укључи различите стратешке традиције али истовремено и довољно прецизан да омогући међународно деловање; мора узети у обзир нове, савремене претње али да се тиме не одбаци специфичност природе Европске уније. На овом нивоу, Европска стратегија безбедности представља делимичан успех. Међутим, она не представља стратегију у традиционалном схватању овог појма, који се, пре свега, односи на употребу војних средстава да би се постигли одређени политички циљеви. Она не даје одговор на ово питање, већ представља норма-

36) Jean-Yves Haine, «The Union Inaugural Address», in Jess Pilegaard (ed.), *The Politics of European Security*, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004, p. 40.

37) Alyson Bailes, «The European Security Strategy : An Evolutionary History», *SIPRI Policy Paper*, n° 10, 2005, pp. 15-17.

тивни оквир, «глобалну визију, а никако доктрину употребе снага ни оквир за војну интервенцију»³⁸⁾. Иако даје дефиницију савремених претњи, Стратегија је одраз минималног консензуса између држава чланица, јер не утврђује заједничке интересе наспрот националних интереса, нити одговара на питање када, где и зашто Европска унија треба да употреби војна и цивилна средства која су јој на располагању у оквиру њене безбедносне политике. Избегнута је неопходна повезаност између средстава и политичких циљева, што још више подвлачи неопходност развоја једне европске стратешке културе³⁹⁾.

Такође, Европска стратегија је усвојена као «противтежа» и као својеврсна критика Националне безбедносне стратегије САД-а, која је усвојена у септембру 2002. године, која даје велики значај војној моћи и слободу САД-у да употреби силу за остварење својих циљева. То је навело и неке ауторе да говоре о глобалној и *хуманој* безбедности коју развија Европска стратегија безбедности⁴⁰⁾. Исто тако, Стратегија подвлачи значај мултилатерализма који почива на поштовању правила и водећој улози Савеза безбедности Уједињених нација. Неки аутори наглашавају сличност овог циља са америчком политиком обуздавања у току хладног рата⁴¹⁾, јер Стратегија подвлачи да државе које одбијају да се «прикључе међународној заједници», треба «*да схвате да ће платити цену за то, укључујући и нарушавање односа са Европском унијом*». Ипак, европско инсистирање на мултилатерализму је недоречено. С једне стране, у Стратегији се не помиње да ли акција ЕУ треба да зависи од констатације кршења међународног поретка заснованог на мултилатерализму и поштовању Повеље УН, а с друге стране, не прецизира се како Унија треба да реагује у случају неефикасности мултилатерализма.

3. ПЕРСПЕКТИВЕ СТРАТЕШКЕ ЕВОЛУЦИЈЕ ЕУ

Шест година након усвајања Европске стратегије безбедности, многа питања су остала без одговора. Упркос развоју и спровође-

38) André Dumoulin, «La sémantique de la «stratégie» européenne de sécurité», *Annuaire français de relations internationales*, vol. 6, 2005, p. 645.

39) Asle Toje, «The 2003 European Union Security Strategy: A Critical Appraisal», *European Foreign Affairs Review*, vol. 10, n° 1, 2005, p. 122.

40) Andrea Ellner, «The European Security Strategy : Multilateral Security with Teeth?», *Defence & Security Analysis*, vol. 21, n° 3, 2005, p. 223.

41) Richard Whitman, «Road Map for a Route March? (De-)civilianizing through the EU's Security Strategy», *European Foreign Affairs Review*, vol. 11, n° 1, 2006, p. 10.

њу европске безбедносне и одбрамбене политике, Европска унија се још увек није дотакла неких кључних питања. Европска стратегија безбедности усвојена у децембру 2003. године, представљена је као документ који ће одговорити на нове безбедносне изазове и нове претње, као што су тероризам, ширење оружја за масовно уништење, регионални сукоби или организовани криминал. Међутим, стратегија није имала амбицију да анализира центре стратешке моћи 21. века, нити динамику једног мултиполарног система у повоју. Исто тако, овај документ не одговара на питање који су то колективни интереси држава чланица Европске уније, упркос истицању да је Унија постала «глобални актер».

Усвајање стратешког концепта ЕУ тешко је остварљиво докле год постоје суштинске разлике међу чланицама око питања шта представља Унија и која је њена улога у свету. Примера ради, у Националној стратегији Велике Британије усвојене у марту 2008. године, не помиње се европска безбедносна и одбрамбена политика ЕУ, што наводи неке ауторе да се заправо ради о «анти-стратегуји» ЕУ⁴²⁾. Афирмација безбедносне и одбрамбене политике ЕУ треба да буде резултат политичке амбиције, израз одређене визије о Европској унији и њеном месту у свету. Дакле, безбедносна димензија ЕУ мора да буде разматрана у ширем контексту, као део спољне политике и спољних односа ЕУ, који ће допринети њеним циљевима и улози коју она треба да има на међународној сцени. Међутим, начин на који спољна, безбедносна и одбрамбена политика ЕУ доприноси овим циљевима је нејасан, будући да не постоји јасан концепт о томе шта Унија представља на међународној сцени. Примера ради, чак и ако нема амбицију да усмери европску безбедносну политику ка једној амбициозној колективној одбрани, поставља се питање шта представља одбрамбена димензија ове политике ЕУ. Лисабонски уговор не даје јасан одговор на ово питање. Према члану 42 Лисабонског уговора, безбедносна и одбрамбена политика ЕУ «*довешће до заједничке одбране, чим Европски савет о томе једногласно одлучи*». Међутим, исти уговор у члану 24 истиче да овлашћење Уније у области заједничке спољне и безбедносне политике укључује и постепено утврђивање заједничке одбрамбене политике, која *може довести до заједничке одбране*». Слична конфузија постоји и са одредбама о колективној одбрани. У члану 42 Лисабонског уговора истиче се да у случају да нека др-

42) Jolyon Howorth, «The Case for an EU Grand Strategy», in Sven Biscop, Jolyon Howorth & Bastian Giegerich, *Europe: A Time for Strategy, Egmont Paper*, n° 27, 2009, p. 19.

жава чланица буде предмет оружане агресије на њеној територији, остале државе чланице морају јој пружити сву расположиву помоћ и подршку свим средствима која су им на располагању, у складу са одредбама члана 51 Повеље Уједињених нација. Мало је вероватно да ће ова одредба довести до успостављања колективне одбране ЕУ у класичном смислу те речи, јер никакве додатне одредбе нису предвиђене за спровођење сарадње међу чланицама, што указује на значајне разлике међу државама чланицама када је реч о будућности европске безбедности и одбране.

Слика ЕУ као «цивилне силе» такође отежава развој ЕУ у правцу једног дефинисаног међународног актера, јер се често наводи контрадикторност између ЕУ као представника «хумане безбедности» и развоја и јачања њених војних капацитета. Истиче се амбивалентност у стратегији ЕУ између «чињења добра» - преко активне, видљиве политике интервенције - и постојања као «доброг» или «хуманог» актера – као схватања да је постојање и деловање ЕУ од егзистенцијалног значаја за свет⁴³). И сама Европска стратегија безбедности у свом наслову обухвата термине «безбедна Европа» и «бољи свет». Тешко се може прихватити да је избор војних операција искључиво жеља за хуманитарном помоћи, усклађивањем са начелима Повеље УН или Европске стратегије безбедности. Пре свега, избор је везан за смањени ризик и трошкове и консензус између држава чланица око спровођења одређене операције. Ипак, докле год не постоји јасне смернице око стратешке еволуције ЕУ, европска безбедносна и одбрамбена политика остаће кофузна када је реч о њеној сврси и значају.

ЛИТЕРАТУРА

- BAILES, Alyson, «The EU and a «better world» : what role for the European Security and Defence Policy?», *International Affairs*, vol. 84, n° 1, 2008.
- BAILES, Alyson, «The European Security Strategy : An Evolutionary History», SIPRI Policy Paper, n° 10, 2005.
- BETTS, Richard K., «Is Strategy an Illusion?», *International Security*, vol. 25, n° 2, 2000.
- CHARILLON, Frédéric, «La difficile définition de l'identité européenne», in Alfred Grosser (dir.), *Les pays de l'Union européenne*, Les études de la Documentation française, Paris, 2003.

43) Alyson Bailes, «The EU and a «better world» : what role for the European Security and Defence Policy?», *International Affairs*, vol. 84, n° 1, 2008, p. 121.

- COLSON, Bruno, *Europe : repenser les alliances*, Economica et Institut de Stratégie Comparée, Paris, 1995.
- DAVID, Dominique, «France/OTAN : la dernière marche», *Politique étrangère*, n° 2, 2008.
- DE LA SERRE, Françoise, WALLACE Helen, «Les relations franco-britanniques dans l'Europe de l'après-guerre froide», *Les Etudes du CERI*, n° 1, 1996.
- DUKE, Simon, «The Future of EU-NATO Relations : a Case of Mutual Irrelevance Through Competition?», *European Integration*, vol. 30, n° 2, 2008.
- DUMOULIN, André, «L'OTAN : fonctions et ambivalences», *Arès*, vol. XIX, n° 48, 2002.
- DUMOULIN, André, «La sémantique de la «stratégie» européenne de sécurité», *Annuaire français de relations internationales*, vol. 6, 2005.
- ELLNER, Andrea, «The European Security Strategy: Multilateral Security with Teeth?», *Defence & Security Analysis*, vol. 21, n° 3, 2005.
- FÖHRENBACH, Gerd, «Security Through Engagement : The Worldview Underlying ESDP», in Esther Brimmer (ed.), *The EU's Search for a Strategic Role : ESDP and its Implications for Transatlantic Relations*, Center for Transatlantic Relations, Washington, 2002.
- FRENCH, Julian Lindley, «In the shade of Lokarno? Why European defense is falling», *International Affairs*, vol. 78, n° 4, 2002.
- GNESOTTO, Nicole, *La puissance et l'Europe*, Presses de sciences politiques, Paris, 1998.
- GOETSCHEL, Laurent, «Neutrality, a Really Dead Concept?», *Cooperation and Conflict*, vol. 34, n° 2, 1999.
- HAINE, Jean-Yves, «The Union Inaugural Address», in PILEGAARD Jess (ed.), *The Politics of European Security*, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004.
- HOWORTH, Jolyon, «The Case for an EU Grand Strategy», in Sven Biscop, Jolyon Howorth & Bastian Giegerich, *Europe: A Time for Strategy*, Egmont Paper, n° 27, 2009.
- HOWORTH, Jolyon, «Transatlantic Perspectives on European Security in the Coming Decade», *Yale Journal of International Affairs*, vol. 1, n° 1, 2005.
- IRONDELLE, Bastien, «European Foreign Policy: the End of French Europe?», *European Integrator*, vol. 30, n° 2, 2008.
- KISINDŽER, Henri, *Diplomatija*, Verzalpress, Beograd, 1999.
- KLINGEBIEL, Stephan, «Africa's New Peace and Security Architecture. Converging the roles of external actors and African interests», *African Security Review*, vol. 14, n° 2, 2005.
- LARRES, Klaus, «Mutual Incomprehension: U.S.-German Value Gaps beyond Iraq», *Washington Quarterly*, vol. 26, n° 2, 2003.

- MAULL, Hanns, «Germany and The Use of Force: Still a «Civilian Power?»», *Survival*, vol. 42, n° 2, 2000.
- MENON, Anand, «From crisis to catharsis : ESDP after Iraq», *International Affairs*, vol. 80, n° 4, 2004.
- MENON, Anand, «Empowering paradise? The ESDP at ten», *International Affairs*, vol. 85, n° 2, 2009.
- MISSIROLI, Antonio, «Central European Between EU and NATO», *Survival*, vol. 46, n° 4, 2004/05.
- NIVET, Bastien, «Le Royaume-Uni, la France et la PESD : entre co-leadership volontariste et ambiguïté cordiale», in Frédéric Charillon (dir.), «Cent ans d'Entente cordiale : la défense au Royaume-Uni», *Les Champs de Mars*, n° 15, 2004.
- OJANEN, Hanna, «Participation and influence : Finland, Sweden and post-Amsterdam development of the CFSP», *Occasional Paper*, n° 11, 2000.
- QUILLE, Gerard, «The European Security Strategy : A Framework for EU Security Interests?», *International Peacekeeping*, vol. 11, n° 3, 2004.
- RUMMEL, Reinhardt, «From Weakness to Power with ESDP?», *European Foreign Affairs Review*, vol. 7, n° 4, 2002.
- STAHL, Bernard, BOEKLE, Henning, NADOLL, Jörg, JÖHANNES-DÖTTIR, Anna, «Understanding the Atlanticist-Europeanist Divide in the CFSP : Comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands», *European Foreign Affairs Review*, vol. 9, n° 3, 2004.
- SCHWEIGER, Christian, «British-German Relations in the European Union after the War on Iraq», *German Politics*, vol. 13, n° 1, 2004.
- TOJE, Asle, «The 2003 European Union Security Strategy: A Critical Appraisal», *European Foreign Affairs Review*, vol. 10, n° 1, 2005.
- TOJE, Asle, «The European Union as a Small Power, or Conceptualizing Europe's Strategic Actorness», *European Integration*, vol. 30, n° 2, 2008.
- WHITMAN, Richard, «Road Map for a Route March? (De-)civilianizing through the EU's Security Strategy», *European Foreign Affairs Review*, vol. 11, n° 1, 2006.

Dejana Vukcevic

Institute for Political Studies, Belgrade

**LA POLITIQUE DE SÉCURITÉ ET L'ÉVOLUTION
STRATEGIQUE DE L'UNION EUROPÉENNE**

RESUME

L'évolution du rôle de l'Union européenne en matière de sécurité et de défense démontre une nouvelle ambition de refonder l'Union européenne de façon à ce qu'elle puisse agir sur les cours d'événements et mener une politique proactive en tant qu'une puissance dotée d'une autonomie

politique et stratégique. Le développement de cette politique soulève beaucoup de questions : l'Union européenne est-elle en voie de devenir une puissance militaire et quelle sera la direction d'un tel développement? Est-ce qu'un tel développement conduira à la naissance d'une «Europe-puissance»? Un tel développement suppose-t-il un rééquilibrage de la relation transatlantique?

Dans cet article, on s'efforce d'analyser les tentatives de l'UE de développer un concept stratégique original qui devrait déclarer rationae politique et stratégique de la politique européenne de sécurité et de défense. L'analyse inclura la hétérogénéité stratégique des pays membres de l'UE, qui a toutefois conduit au développement de la politique européenne de sécurité et de défense (1), ensuite l'analyse de la Stratégie de sécurité européenne comme un document qui tentait à préciser la direction stratégique de la politique de sécurité et de défense de l'UE (2) et les perspectives de la politique de sécurité et de défense de l'UE en absence des repères précis de l'évolution stratégique de l'UE (3).

Mots-clefs: politique de sécurité et de défense de l'UE, concept stratégique, culture stratégique, Stratégie de sécurité européenne.

Овај рад је примљен 10. јуна 2009. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 6. јула 2009. године.